

'Mission Kazachstan'

Verslag van de 62^e IAJ conferentie 15-19 september 2019 Nur Sultan (Astana), Kazachstan.

Angela Kaptein (hof Den Haag), Yvonne Kastein (rechtbank Den Haag) en Tijn van Osch (hof Arnhem-Leeuwarden) bezoeken namens de NVvR de 61^e vergadering/congres van de International Association of Judges in Nur sultan (Kazachstan)

September 2019, door Tijn van Osch

Ik heb de neiging moeten onderdrukken om deze bijdrage de (onder)titel: 'Op zoek naar Borat' te geven. Dat is namelijk het eerste, en bijna het enige, wat ik als reactie kreeg toen ik her en der vertelde dat ik voor een rechterscongres naar Kazachstan zou gaan. Kortom, bij ons is weinig tot niets bekend over dit uitgestrekte land (nota bene net zo groot als heel West-Europa). Allereerst geen idee waar het ligt en hoe ver het is. Ik praat je even bij. Het is gelegen ten zuidoosten van Rusland en grenst in het oosten aan Mongolië en China. Kortom, ver weg net zo ver vliegen als naar Los Angeles. Almaty, vroeger Alma Ata (inderdaad, bekend van de schaatsbaan waar Atje Keulen-Deelstra in 1978 furore maakte) was tot zo'n 20 jaar geleden de hoofdstad totdat de president Nazarbayev deze verplaatste naar Astana – en inderdaad: bekend van de wielerploeg – en deze stad is dit jaar hernoemd tot Nur Sultan, niet toevallig de voornaam van de president. Hij trad namelijk begin dit jaar af na een regeerperiode van 30 jaar en was kennelijk buitengemeen populair want hij won de laatste verkiezingen met 98%.

Almaty is de grootste stad van het land met 1.8 mio inwoners. Kazachen, Russen en Oeigoeren. Een bijzonder gemêleerd volk wat op straat zichtbaar is. Kazachstan noemt zich dan ook een multi nationaal land. Nog een vooroordeel eruit gegooid, het is geen derde wereld land. Als laatst overgebleven Sovjet republiek is het een land vol bodemschatten, vooral olie, waarvan niet alleen de machthebbers hebben geprofiteerd in het postcommunisme. Het valt in het straatbeeld op dat (ook) hier de jonge vrouwen de toon zetten. Goed gekleed en met de telefoon in de aanslag zie je ze overal. Zij vormen duidelijk de toekomst.

We hebben ons als Nederland ook dit jaar goed laten zien op dit internationale podium. Het duurt altijd een tijd voordat je als nieuw delegatielid begrijpt hoe in zo'n internationaal verband de formele, maar vooral ook de informele, procedures lopen. Na vijf jaar kan ik zeggen dat onze commissie niet alleen geolied met elkaar samenwerkt, onder de inspirerende leiding van onze woordvoester Angela, maar vooral dat wij als Nederland worden gewaardeerd, van betekenis worden geacht en regelmatig het verschil kunnen maken. Naast onze juridisch inhoudelijke bijdragen in de studiecmissies hebben we er bijvoorbeeld dit jaar voor gezorgd dat het monitoringstelsel van de IAJ (hoe is de rechtsstaat in de lidstaten) in stand blijft. En last but not least, als designated Observer (niet: survivor) namens IAJ heb ik de algemene vergadering van IAJ mogen toespreken en de resultaten bereikt in Den Haag bij de HCCH (Haagse Conferentie voor IPR) toegelicht. Zoals de Secretaris Generaal van de HCCH toen zei, het in juli van dit jaar in den Haag tot stand gekomen Verdrag tot erkenning en tenuitvoerlegging van civiele vonnissen zal een 'Game Changer' blijken te zijn. En de IAJ doet mee.

EAJ (zondag)

It giet aon, zouden mijn Friese collega's zeggen. Nadat de meeste collega's halverwege de nacht zijn gearriveerd, en soms zoals collega Yvonne zonder bagage, starten we zondag kort na 9.00 uur in het majestueuze Hiltonhotel (wij logeren in het kleine Hampton) met de Europese collega's voor de halfjaarlijkse EAJ-vergadering. Na de rol-call, waarbij opvalt dat lang niet alle landen er (al?) zijn, krijgen we een presentatie over de EAJ-partners, in het bijzonder de European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Daar verschijnt, tot onze verbazing, op een sheet de vermelding van een rapport over de territoriale juridische indeling in Nederland, een rapport wat ons niet bekend is. Op 25 oktober 2019 vindt in Noorwegen de Europese dag voor de Rechtspraak plaats.

Daarna passeren in snel tempo de landen de revue waar voor de rechterlijke macht het nodige aan de hand is.

Polen

Na het rapport van het president is het woord aan de Poolse delegatieleider. Op zijn bekende welsprekende wijze schildert hij onder de omineuze titel: 'De tirannie van de meerderheid' de ontwikkelingen in Polen de laatste jaren. In het kort: het Constitutionele Hof is bijna volledig ontmanteld, het OM is volledig onder de Minister van Justitie gebracht, gewone rechters worden onderworpen aan disciplinaire onderzoeken en procedures (als zij gebruik maken van de vrijheid van meningsuiting of vragen stellen aan Europese rechterlijke instanties inzake de Rule of Law, alsmede in verband met de inhoud van hun vonnissen). Dan de HR waar door verlaging van de maximumleeftijd 27 rechters gedwongen werden tot aftreden, alsmede het - in strijd met de Grondwet - instellen van zowel een Disciplinaire Kamer als een Buitengewone Toezichhoudende Kamer. De Poolse Raad voor de Rechtspraak is inmiddels als zijnde onvoldoende onafhankelijk, geschorst als lid van de Europese organisatie van Raden voor de Rechtspraak onder voorzitterschap van 'onze' Kees Sterk. Verder is recent bekend geworden dat er vanuit het ministerie van justitie een haatcampagne via de social media is georkestreerd tegen een aantal rechters, onder andere de voorzitter van de Poolse "NVvR" Iustitia. De voorzitter reageert door aan te geven dat vele initiatieven wordt ondernomen, waaronder het sturen van waarnemers naar de disciplinaire processen en het financieel ondersteunen van Poolse collega's die advocaten moeten inhuren voor die disciplinaire procedures. Diverse landen bieden feitelijke en financiële steun aan.

Moldavië

Daarna is het woord aan Moldavië. Sinds de verkiezingen begin 2019 zijn er verschillende maatregelen genomen om de rechterlijke macht onder de controle van de regering te brengen. Er ligt nu een wetsvoorstel voor de instelling van een Evaluatiecommissie van rechters (o.a. van de HR en de Kamervoorzitters van alle gerechten) waarvan de samenstelling niet in overeenstemming is met de Rule of Law. De beslissingen van de Commissie zullen niet onderworpen zijn aan appel. De ontwikkelingen gaan razendsnel en hij benadrukt dat als er niet snel gereageerd wordt het te laat zal zijn. In zijn reactie geeft de voorzitter aan dat de EAJ per brief in algemene zin zal reageren en de internationale standaards op het gebied van evaluatie van rechters benadrukken. In reacties uit de zaal kwam ook de kennelijk vergelijkbare situatie in Albanie aan de orde.

Hongarije

De EAJ heeft kort geleden een fact finding commissie naar Hongarije gestuurd die een zeer kritisch rapport heeft uitgegeven. Dit heeft echter nog niet tot verbeteringen geleid. Naast allerlei problemen noemt de rapportrice het verschil in salaris tussen rechters en het OM. De laatste ontvangen een salaris dat 20% hoger is. De Hongaarse regering heeft niet officieel gereageerd op het rapport maar wel is in interviews gezegd dat kritiek van buiten niet acceptabel is. Vanuit een van de Honorary Presidents wordt het betoog van de rapportrice ondersteund en van voorbeelden voorzien. Zo heeft enkele dagen geleden de Hongaarse HR, op voorspraak van de Procureur-Generaal, een onderzoek vanuit het Europees Hof van Justitie over de situatie van juridische onafhankelijkheid van de rechterlijke macht geblokkeerd. Dit is in strijd met het Europese recht omdat elke EU-rechter een prejudiciële vraag mag stellen aan het Europese hof. Het effect van de Hongaarse HR-uitspraak op individuele Hongaarse rechters wordt 'chilling' genoemd. De EAJ zal de betrokken individuele

Hongaarse rechter die betrokken was bij het stellen van de prejudiciële vragen onze steun overbrengen.

Roemenië

De regering heeft voorgesteld om de pensioenen van rechters drastisch (met 30%) te verlagen. Na protesten trok de regering het voorstel in maar twee weken later werd er door en in het parlement een identieke wet ingediend. De woordvoester ziet dit als een reactie op de eerdere succesvolle bezwaren van de rechterlijke macht om de rechterlijke macht te reorganiseren. De EAJ heeft inmiddels in een open brief haar bezwaren geuit. De voorzitter geeft aan dat de huidige regels waarschijnlijk onvoldoende basis bieden om ook van toepassing te zijn als een rechter is afgetreden. Daar wordt aan gewerkt.

Turkije

De situatie blijft ongewijzigd ernstig. Het Ondersteuningsfonds heeft de laatste maanden een stijging van de donaties richting de (families van de) Turkse collega's gezien. In totaal is de afgelopen twee jaar een substantieel bedrag overgemaakt. De bodem van de kas komt in zicht. Er zijn dus supplementaire stortingen nodig (nb zie de berichten van de onze NVvR met een oproep en een bankrekeningnummer, elk tientje helpt) wordt gememoreerd dat het een en ander erg kritisch ligt, zo is in Turkije een rechter zelfs strafrechtelijk vervolgd – kennelijk inmiddels ook veroordeeld - voor het ontvangen van financiële steun van de EAJ.

Working Group Ways to Brussels

Celine Parisot, de voorzitter van de werkgroep waarvan ook uw rapporteur deel van uitmaakt, geeft een kort verslag van de activiteiten. Die zijn na een vliegende start begin dit jaar in Parijs nu even on hold in afwachting van de (activiteiten van) de nieuwe EU-Commissie. Later meer.

Statutenwijziging

Daarna een interne discussie hoe nieuwe leden van de IAJ, als zijnde een gewone vereniging, moeten worden getoetst. Zet meer dan 100 juristen bij elkaar over een juridische tekst en de discussie barst los... De voorzitter merkt fijntjes op dat ter vergadering ingebrachte amendementen op de amendementen volgens de huidige statuten niet mogelijk zijn. De discussie wordt op enig moment aangehouden tot morgen in IAJ-verband. Dan loopt het tegen het einde van de middag en wordt de vergadering gesloten.

Die avond is het cocktail party in het Hilton. Anders dan vorige jaren is het eigenlijk (gewoon...) een diner. Eerst de gebruikelijke toespraken. In dit geval onder meer van de president van de Hoge Raad van Kazachstan die sterk benadrukt dat niet de regering maar de rechterlijke macht dit congres heeft gefinancierd. Kennelijk om verhalen over de lange (financiële) arm van de zogenoemde eerste president van Kazachstan (al 30 jaar) Nazarbayev de kop in te drukken. Nazarbayev is immers hier alom tegenwoordig (op billboards, foto's met Poetin en anderen, bij het spaceproject, in al de door hem geschreven boeken in de bibliotheek etc.) en – zo hebben we moeten vaststellen – bij de gewone mensen ook bijzonder populair. Hun hoogtepunt is als ze hun hand mogen leggen in een bronzen handafdruk van de president zoals gebruikelijk is bij een aantal monumenten. Het toppunt, letterlijk, is als bij zo'n gelegenheid bovenin de hoogste monument van de stad (in de vorm van een boom), door de speakers elke keer het volkslied galmt als iemand zijn hand op die van de president legt. Dichterbij de leider kun je niet komen.

Het land is uitermate welvarend (door onder meer de olie) en de bevolking floreert. Hebben werk en wonen in een soort Utrechtse Leidsche Rijn in het kwadraat. Giga neoklassieke (maar zelfs in de vorm van typisch Nederlandse huizen, toepasselijk genaamd: Holland) flatcomplexen die hier de laatste twintig jaar uit de grond zijn gestampt. Zelfs een lokale jurist, tevens vertegenwoordiger van een mensenrechtenorganisatie die wij buiten het officiële programma om spreken, is voor werk naar Astana - zoals de stad meestal in de praktijk nog wordt genoemd - gekomen. De koosnaam Nur-Sultan, de voornaam van de gevierde president, en wat 'verlichte sultan' betekent, en wat sinds een half jaar de nieuwe naam van de hoofdstad is, moet buiten het officiële circuit nog duidelijk inburgeren.

IAJ (Maandag)

De internationale conferentie (voor alle landen die lid zijn van IAJ) wordt geopend in de - vandaag afgeladen - grote zaal. Naast de collega's uit de hele wereld is er ook een grote delegatie van rechters uit het gastland Kazachstan. Na de gebruikelijke openingswoorden van alle hoogwaardigheidsbekleders start de inhoudelijke vergadering. Presentaties van de rapporten van de president, S-G, en de voorzitters van de zgn. Regionale groepen, kort gezegd de verschillende 'continenten' volgen elkaar op. De een opgeleukt door sheets en foto's, de ander alleen een kale tekst. In het rapport van de president wordt onder meer melding gemaakt van de problemen die voor rechters ontstaan door het gebruik en analyse van openbare data en rechterlijke uitspraken. In Frankrijk is inmiddels zelfs een wet waarbij data analyse van rechterlijke uitspraken op naam is verboden, zelfs met gevangenisstraf als sanctie. Daarna wordt gesproken over de toelating van nieuwe leden, welke aspirant leden eerst worden gescreend voor 'credibility'. Dit jaar gaat het om Libanon - waarbij wij ons onthouden van stemming omdat bij afwezigheid van rechters uit Libanon geen duidelijk beeld bestaat - maar wel als nieuw lid wordt geaccepteerd en Nieuw Zeeland (wiens vertegenwoordiger naast ons zit), die met algemene stemmen wordt toegelaten. Daarna net als gisteren weer discussie over de statuten. Een kwestie van blijkbaar de rekkelijken en de preciezen. Er wordt uiteindelijk een voorstel afgestemd waarbij niet alleen een vereniging van een bepaald land maar ook van een bepaalde regio, in het bijzonder de Pacific en Caraïbische eilanden die te klein of te arm zijn voor een eigen vereniging, lid kan worden van de IAJ. Een onderwerp wat voor ons met de Antillen van betekenis is. Ingevolge de statuten moet de helft van alle leden voor zijn, ook die leden die er niet zijn of niet betalen. Dat quorum wordt net niet gehaald. Dit illustreert, zoals de voorzitter eloquent bevestigt, dat de statuten dringend aan herziening toe zijn. En betekent ook dat het tekstvoorstel van vorig jaar, waar ook wij destijds bezwaar tegen hebben gemaakt, en wat toen is aangehouden en waarvan het bestuur zelf inmiddels geen voorstander meer is, alsnog in stemming moet worden gebracht. Met een verpletterende meerderheid wordt dit voorstel afgestemd. Het bestuur is nu aan zet.

Intussen toont de S-G de vernieuwde website waarop de te bespreken documenten zijn geplaatst. Met gepaste trots tref ik daartussen aan mijn verslag van mijn waarnemerschap bij de Haagse Conferentie voor IPR. Dat zal morgen worden besproken.

Study commissions

Na de lunch schuiven wij aan bij de studiecmissies. Angela verdeelt haar aandacht tussen de commissies 1 en 4, die gaan over algemene kwesties (deze keer social media) respectievelijk strafrecht, Yvonne gaat naar commissie 3 (arbeidsrecht/bestuursrecht) en uw rapporteur naar commissie 2 (civiel). In mijn commissie houdt een Oostenrijkse rechter een zeer interessante voordracht over het onderwerp 'Problems, large and small, in the financing of litigation' onder het motto: "The winner takes it all!". Een onderwerp wat ik graag eens binnen mijn team/hof wil bespreken. Na een interessante discussie wordt tegen 18 uur, na een tamelijk slopende dag, de aftocht geblazen. De koffer van Yvonne is nog steeds niet terecht, ondanks alle inspanningen van haarzelf en de organisatie. We eten in een wat kaal restaurantje in het centrum waar vooral locals zitten. Het blijkt een gelukkige keuze te zijn. Goed eten en gezellig. Morgen weer vroeg op.

IAJ vervolg (Dinsdag)

Om 9 uur geven wij weer acte de présence. Het valt op, en dat geldt eigenlijk niet alleen voor vandaag maar voor alle dagen, dat de zaal in de ochtend nogal wat lege plekken vertoont. Het lijkt wel dat wij als Nederland, samen met de Duitsers en de andere Noord-Europese landen, in dit opzicht buitengewoon serieus zijn. De discussie over de wijziging van de statuten, nu ook over het tweede voorstel van de monitoring van bestaande leden, wordt voortgezet. Wat betekent dat, zult u zich misschien afvragen? Als landen toetreden, beter gezegd als een rechtersvereniging van een land toetreedt, is er een uitvoerige (Rule of Law) toetsingsprocedure, compleet met een visitatie ter plaatse. De maatstaf daarbij is best hoog. Maar wat betekent dit voor de jaren daarna? Volgens de statuten moet de situatie (in de staten) van de leden regelmatig worden gecheckt. Het

oorspronkelijke voorstel van het bestuur van het bestuur was om vanwege praktische redenen dit proces terug te brengen tot een minimum.

Een Nederlands voorstel om de tekst te verduidelijken wordt afgestemd, maar het originele voorstel om het monitoringproces te versterken - wat gisteren door de voorzitter onder vier ogen nog als onhaalbaar werd gekwalificeerd – wordt nu tot onze niet geringe verbazing met grote meerderheid aanvaard. De voorzitter bedankt na de stemmingen Nederland en Frankrijk publiekelijk voor hun voorstellen en initiatieven, ook al hebben ze het niet gehaald, maar het debat op een hoger niveau hebben gebracht. Tijdens de koffie komt hij op ons af en prijst onze inzet, vooral die van onze voorzitter Angela, en het uiteindelijk behaalde resultaat. Een echt ‘masterplan’, een spierinkje uitwerpen om een haring binnen te halen zo zien wij het maar. De procedure wordt niet wordt versoepeld, maar dankzij onze interventies sinds vorig jaar zal er nu in de toekomst weer elke drie jaar een toets plaatsvinden. Dat is immers van groot belang voor landen waar het eerst wel goed ging maar latere ontwikkelingen dit anders maken. En praktische bezwaren mogen daaraan niet in de weg staan (alhoewel dit wellicht betekent dat vaker een beroep wordt gedaan op landen om visitatie leden te leveren).

Daarna doet het bestuur voorstellen voor wat de beleidsspeerpunten voor de komende jaren zullen zijn, te weten het stimuleren van de oprichting van een rechtersvereniging in ‘blinde vlek landen’, de strijd tegen corruptie in de rechterlijke macht en opleiding voor rechters. Daar bestaat (uiteraard) geen bezwaar. Na de koffie doet Engeland het voorstel dat het bestuur een werkgroep instelt om de mogelijkheden te onderzoeken om ondersteuning te bieden aan rechters wiens positie wordt bedreigd. De aanleiding is onder meer dat de collega uit Algerije, die tevens voorzitter is van de Afrikaanse regiogroep, vandaag niet aanwezig is omdat hij problemen heeft met zijn regering en niet mocht afreizen. Angela suggereert (“Oh, the Netherlands again” 😊) dat de op te richten werkgroep om (de Nederlandse organisatie) Judges for Judges te benaderen. Intussen wordt in de wandelgangen gewerkt aan de oprichting van een werkgroep.

HCCH

Daarna ben ikzelf aan de beurt en spreek ik de algemene vergadering toe over mijn activiteiten voor de IAJ bij de Haagse Conferentie voor IPR en in het bijzonder over de totstandkoming en betekenis voor alle civiele rechters in de wereld van het Verdrag inzake de Erkenning en Tenuitvoerlegging van Vonnissen in Civiele en Commerciële Zaken. De zaal luistert geboeid. Bij de lunchbreak wordt ik van verschillende kanten aan gesproken en gecompimenteerd met mijn bijdrage. De tekst staat inmiddels op de website van de IAJ.

Afloop

Dan volgt een korte rondleiding door de stad, maar ik ga al snel met een Kazachse Uber terug naar het hotel. Het eten breekt mij op en ik breng de rest van de dag in de kamer door tot mijn maag is gekalmeerd. Het zal toch niet de lokale specialité ‘horse meat’ zijn ...

Woensdag

Na twee dagen rechters congres is het nu de beurt aan de Internationale Conferentie die traditiegetrouw op de vierde dag plaatsvindt en een veel bredere doelgroep kent. Deze keer is de conferentie getiteld i-Justice Forum en wordt gehouden in samenwerking met het congres van de gerechtsbestuurders dat overlappend plaatsvindt. Het is grotendeels weer een geheel ander publiek dan de rechters. Ook andere landen zijn nu vertegenwoordigd zoals een groep in het wit geklede Saoediërs. Vanwege mijn fysieke tegenslag (voedselvergiftiging kennelijk) komen wij wat later binnen. Het was een lange ochtend met veel gelijksoortige verhalen over hoe de diverse landen de feitelijke toegang tot de rechter proberen te verbeteren, vooral met de nodige IT. Bij de lunch spreken we de Nederlander prof. Maurits Barendrecht die namens zijn Innovatie-instituut Hill komt spreken. Net terug uit Denver en nu weer hier. Helaas zit er een bug in het programma. 's Middags zijn er, helaas, gelijktijdig workshops van i-Justice en het vervolg van onze IAJ-studiecommissies. Bezwaren tegen deze double hebben kennelijk geen resultaat gehad en omdat wij van de IAJ de strikte instructie hebben gekregen om te verschijnen bij de studiecommissies, wat immers als inhoudelijke poot een

van de pijlers van de IAJ is, verlaten we halverwege de workshop Intussen worden wij opgeschrikt door het bericht dat in Amsterdam vanochtend een strafrechtadvocaat, tevens rechter-plaatsvervanger is doodgeschoten. Een afschuwelijke gebeurtenis. Dat de Rechtspraak samen met de NOvA en het OM een gezamenlijke verklaring heeft uitgegeven waarin de afschuw hierover wordt uitgesproken is een goed signaal dat alle betrokkenen, ondanks ieders eigen rol, hierbij schouder aan schouder staan. Ook de NVvR komt terecht met een zelfstandige verklaring.

Studiecommissies

In mijn (civiele) studiecommissie zijn er nu de (tegen)referaten vanuit Schotland, Engeland en Canada op de presentatie van Oostenrijk op maandag. Interessant om te zien hoe een toch niet echt boeiend onderwerp als proceskosten zo verschillend kan worden gezien en geregeld. En iedereen vindt het eigen systeem vaak het meest voor de hand liggend... Brede verbazing is erover dat in Oostenrijk de regering zelfs winst maakt op de griffierechten, die immers 111% van de rechtspraakbegroting vormen. Geconstateerd werd dat veel van de verschillen teruggaan op een principiële verschil tussen de common law and civil law systemen. In het civil law systeem ligt de nadruk meer bij de overheid dan bij de common law, waar (de bekostiging) meer bij de partijen wordt belegd. Court fees zijn bijvoorbeeld in (common law) Canada dan ook veel lager dan elders. Rechters in het civil law systeem doen ook veel meer werk dan in het common law system, aldus luidt de verklaring. Desalniettemin kennen ze in Schotland een systeem waarbij griffierecht per tijdseenheid wordt geheven.

Bijvoorbeeld in appel 500 pond per half uur. Een zittingsdag kost al snel 5.000 pond.

We worden bijgepraat over het gemiste deel van de workshop. Na een Engelse, die s'ochtends ook al gesproken had en het nu nog eens uitvoerig over deed, werd een levendige presentatie gegeven door de Portugese Staatssecretaris van Justitie over de front-Office van de rechterlijke macht in Portugal. Iets waarmee ook Kazachstan al ver is, zeg maar een mengeling van een informatiemarkt en een bureau voor rechtshulp. Na een veel minder heldere presentatie van een Fin, terwijl intussen alles uitloopt, is er voor Barendrecht maar 15 minuten over en hij vertelt datgene wat hij ook al bij de lunch vertelde. Hij geeft aan dat alle sprekers steeds uitgaan van Justitie zelf maar dat hij uitgaat van de gebruikers. Hij heeft met zijn team duizenden mensen geïnterviewd en concludeert dat het fundamenteel anders moet. Dan loopt ook het middagprogramma ten einde.

Gala

We spoeden ons naar het hotel om ons om te kleden voor het gala. Aangekondigd was een diner maar nu blijkt dat er eerst een concert is in de grote nationale concertzaal. Dat is niet onlogisch als je dat theater kiest als dinerlocatie. Het woord concert doet geen recht aan wat de Kazachstani ons daarna voorschotelen. Kosten noch moeite zijn gespaard. In een theaterzaal in de vorm van een tulp krijgen wij in hoog tempo de hoogtepunten te zien van het culturele leven van Kazachstan. Dat varieert van het Nationaal Staats Symfonie orkest (waarvan de eerste violist vaak afkeurend kijkt naar de andere 'gewone' artiesten), een aantal folkloresorkesten, een Kazachversie van het ballet van de stervende zwaan, een aria uit Rigoletto tot musical highlights als De gebochelde van de Notre Dame (compleet met Quasimodo en de Kazachversie van Jamai) en Frank Sinatra. Voor de afsluiting is kennelijk de muzikale grand dame van Kazachstan, die een verbluffende gelijkenis vertoont met Anneke Grönloh (Brandend zand ...), bereid gevonden om met alle optredende artiesten het volkslied ten gehore te brengen. De zaal staat op zijn kop. Daarna running dinner. Dat running slaat vooral op diegenen die als eerste aanschuiven en hun borden zo volladen dat alles binnen no time op is (en dan vaak meer dan de helft laten staan). Als de bediening wodka begint te schenken, wordt het nog veel gezelliger en besluiten wij als nuchtere Hollanders het hotel op te zoeken. Jaja, het is niet altijd living on the edge. Maar wel een mooie avond.

Donderdag

Afsluitende ochtendsessie van de IAJ vergadering. En daaraan voorafgaand een korte vergadering van de EAJ waarin, aansluitend op de discussie eerder deze week, verklaringen worden aangenomen inzake Polen, Roemenië, Hongarije en Moldavië, waarbij de EAJ in meer of soms minder krachtige bewoordingen haar verontrusting over de gang van zaken ter plaatse uitspreekt.

In de afsluitende sessie worden de verslagen en conclusies van de studiecmissies gepresenteerd en de onderwerpen voor volgend jaar voorgesteld. Die verslagen en conclusies, alsook de antwoorden van de verschillende landen op de eerder uitgezette vragenlijsten, zijn openbaar te raadplegen op de website. Een rijke bron aan inhoudelijke informatie over de diverse rechtssystemen wereldwijd. Om een indruk te geven van waar de studiecmissie zich zoal in verdiepen, dit zijn de onderwerpen voor volgend jaar: 1) Disciplinary proceedings and judicial independence. 2) How data protection rules are impacting civil litigation. 3) Communication in courtrooms 4) Corruption on the workplace, how does it affect employees.

Dan vindt de officiële bekendmaking plaats van de vergaderlocatie van volgend jaar, Costa Rica it will be. Ook wordt het voorstel van Israël om het daaropvolgende jaar de gastheer te zijn van het 64^e IAJ-congres aanvaard.

Wat verder ter tafel komt is het instellen van een werkgroep die zich het komend jaar buigt over voorstellen de statuten aan te passen met name wat betreft de procedure regels voor het stemmen over voorstellen. Daarnaast is een werkgroep ingesteld die zal onderzoeken in hoeverre de IAJ kan fungeren als contactpunt voor individuele rechters die (rechtspositionele) problemen ondervinden in hun onafhankelijk functioneren. Het is niet de bedoeling dat de IAJ zelf hulp gaat bieden. Wel kan worden geluisterd en verwezen naar al bestaande organisaties die op dit vlak actief zijn. Wij hebben in dit verband gewezen op Rechters voor Rechters.

Tot slot

Het was weer boeiend, vooral uitermate betekenisvol en, mede door de afstand, ook heftig vermoeiend.

Adieu en tot volgend jaar.
